

DIETA DE LA CLUJ (1842) ȘI LUPTA ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA

În șirul acțiunilor revendicative românești din Transilvania în anii premergători revoluției de la 1848, un loc principal l-a ocupat lupta pentru apărarea limbii naționale. Astfel, alături de mișcările țărănești din Munții Apuseni (1837—1847), de lupta împotriva proiectului de lege urbarială din 1846—1847, a stat și acțiunea de protest a tuturor forțelor românești din Transilvania împotriva proiectului de lege privind limba maghiară din anul 1842. În Transilvania frământată de contradicții sociale și naționale strâns legate între ele dat fiind faptul că majoritatea țărănimii dependente era formată din români în timp ce stăpînii domeniilor feudale erau nobili maghiari sau maghiarizați, reprezentanții curentului nobiliar, precum contele Széchenyi István și Kossuth Lajos în Ungaria sau Wesselényi Miklós în Marele Principat al Transilvaniei, condiționau reforme social-politice de maghiarizare a populației de altă naționalitate, în primul rînd a celei majoritare, formată de români¹.

În timp ce măsuri pe plan social, cum erau o nouă reglementare a raporturilor dintre nobili și iobagi (legea urbarială) întîrziiau să fie luate, tendințele de maghiarizare au sporit, manifestîndu-se în mod deosebit în problema limbii.

Nobilimea era conștientă de pericolul ce-l reprezentau pentru continuarea dominației sale dezvoltarea conștiinței naționale și a ideilor de unitate națională la popoarele asuprite. Este semnificativă alarma deslușită în scrisoarea publică a lui Wesselényi Miklós din aprilie 1848. Wesselényi scria despre „speranța pe care și-o puneau Țara Românească și Moldova în Ardeal în legătură cu un proiect copt de mult care va fi pus în aplicare, probabil nu peste mult timp odată cu înființarea unui regat valah independent”².

Tendințele de maghiarizare nu s-au manifestat doar în declarații și cărți publicate de reprezentanții curentului nobiliar liberal, ci au luat chiar forme concrete, prin măsurile aprobate de dietele din Ungaria și Marele Principat al Transilvaniei. Este edificatoare în acest sens legea privind limba maghiară emisă în 1842 de către dieta de la Cluj³.

---

¹ A. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, tom. II, Viena, 1859, p. XXXVIII—IX, XLI, XLVI; George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pre două sute de ani în urmă*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 571; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, *Revoluția de la 1848*, ed. III, București, p. 10—14; D. Prodan, *Supplex libellus Valachorum*, București, 1967, p. 404—405.

² Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională. 1834—1849*, București, 1964, p. 20.

³ A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, vol. I, Viena, 1851, p. 114—115; George Barițiu, *op. cit.*, p. 619—622, 626; Ioan Lupăș, *O lege votată în Dieta transilvană din Cluj la 1842*, în Ioan Lupăș, *Studii istorice*, vol. V, Sibiu — Cluj, 1945—1946, p. 248—251.

Această dietă s-a desfășurat între 15 noiembrie 1841 și 21 februarie 1843. Pe primul loc, în dezbaterile dietei a stat problema limbii maghiare, în privința căreia deputatul baron Dénes Kozma, în înțelegere cu guvernatorul József Teleki ce avea legături cu „liberalii“ din Ungaria⁴, cu consilierii maghiari ai cancelariei transilvane și cu ceilalți nobili maghiari din dietă (cu baronul Dénes Kemény în special), a depus în decembrie 1841 un proiect de lege⁵.

Se prevedea, în cele 8 articole, că: limba de stat în Marele Principat va fi cea maghiară; legile să fie redactate în aceeași limbă care va fi și limba organelor administrative, judecătorești, financiare, limba oricăror scripte emise de Înalta Curte regală către organele administrative transilvănene.

Pentru sași rămânea valabil ce se stabilise în anul 1791, în sensul că ei pot folosi în corespondența cu autoritățile administrative sau judecătorești și limba latină. În privința autorităților bisericești de orice confesiune, se prevedea trecerea la limba maghiară. Unde serviciul divin nu e maghiar, în termen de 10 ani devine obligatorie introducerea în corespondență a noii limbi oficiale și scrierea matricolelor în aceeași limbă. După 10 ani în oficiile bisericești să fie primiți numai știutorii de limbă maghiară, iar pînă atunci aceștia să fie cei preferați. Autoritățile bisericești luterane din mijlocul sașilor fac excepție. Se mai prevedea că, exceptînd școlile săsești aflate în teritoriul locuit de aceștia, în toate instituțiile de educațiune, înțelegînd și pe cele militare, toate științele vor fi învățate în noua limbă oficială. Pentru școlile ortodoxe sau unite această dispoziție e obligatorie numai după 10 ani. Ca măsura să-și atingă scopul, în școala uniților din Blaj și în alte locuri cu venituri corespunzătoare, să fie instituită o catedră de limbă maghiară.

Împotriva proiectului de lege s-au ridicat nu numai românii dar și sașii, „națiunea“ aliată cu nobilii maghiari prin legile țării ce aveau avantajul recunoașterii politice ca națiune și își puteau exprima voința prin vot. Astfel, deputatul Sibiului Simion Schreiber a arătat că orice siluire este periculoasă, cu el solidarizîndu-se aproape toți ceilalți deputați sași. Deși legea votată făcea, spre deosebire de proiect, excepții pentru sași, ei nu și-au alăturat votul lor de al deputaților maghiari. Poziția cea mai înaintată care ținea seama de națiunea cea mai oprimată, de români, a avut-o, în rîndul sașilor, pastorul Stefan Ludwig Roth, care în 1842 a publicat lucrarea „Der Sprachkampf in Siebenbürgen. Eine Beleuchtung des Woher und Wohin?“ combătînd legea votată în dietă.

Capitolul VI al acestei lucrări, intitulat *Panslavismul* sau: *Românii și nobilimea*, a fost tradus în limba română și publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ numerele 37—39 din septembrie 1842⁶.

Stefan Ludwig Roth socotea că nu e necesară impunerea unei limbi de stat în Transilvania care să înlocuiască limba latină, căci „o limbă a țării există deja. Ea nu este nici germana, nici maghiara, ci este cea română“. Roth recomandă satisfacerea necesităților românilor transilvăneni, „dovedind considerație față de

⁴ Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei 1774—1867*, 1943, Sibiu, p. 52—54.

⁵ Vom reda conținutul legii votate de dietă la 31 ianuarie 1842, care avea de fapt la bază proiectul propus în decembrie cu unele atenuări făcute în urma protestelor sașilor. Am folosit textul dat de I. Lupaș, *loc. cit.*, bazat pe protocoalele dietei.

⁶ Vasile Maciu, *Stephan Ludwig Roth et le problème roumain*, în *Nouvelles études d'histoire* (extras), p. 174.

demnitatea lor umană, respect față de credința lor creștină, conferindu-le drept de administrare autonomă, mijloace de instrucție...⁷.

Afirmății favorabile românilor transilvăneni a făcut în 1843 și preotul sas din Făgăraș (fost profesor la Sibiu) Andreas Wellmann, care scria că: „dintre limbile țării plugarul sas vorbește numai românește“ și că „în națiunea română zace sămînța bogată a unui popor pe care îl așteaptă un viitor frumos și mare...“⁸.

Cu toate acestea patriciatul sășesc asupra și el, în egală măsură cu nobilimea, pe românii care trăiau pe pământul crăiesc. Românii trebuiau astfel să lupte pentru emancipare socială, politică și națională.

Împotriva legii din 1842 glasul românilor s-a ridicat din Blaj, prin protestul consistoriului — emanație a intelectualității blăjene ca și din Brașov, prin „foile“ redactate de George Barițiu. În același an, în sprijinul românilor de pe teritoriul sășesc, episcopii români din Sibiu și Blaj vor adresa un memoriu dietei de la Cluj în acel an. Ne vom opri mai mult asupra protestului consistoriului din Blaj și asupra conflictului lui Simion Bărnuțiu și a altor clerici și profesori cu episcopul Ioan Lemeni. George Barițiu arată că în lipsă totală de orice drepturi politice și naționale, poporul român nu a putut protesta ca națiune politică, iar consistoriul blăjan, prin protestul său, înfrunta pericolul de a fi blamat pe motivul că românii nu au drept de a petiționa în afaceri politice și naționale⁹.

Din această cauză, protestul, prin însuși actul întocmirii sale și prin conținut, era o manifestare atît împotriva maghiarizării, cît și pentru recunoașterea drepturilor politice și naționale ale poporului român din Transilvania.

Încheiat după votarea legii, la 15 februarie 1842, în lipsa episcopului Lemeni care se afla la Cluj, vicarul general și prepozit capitular Simeon Crainic, care era și prodirectorul liceului, convoacă întrunirea consistoriului la care, pe lângă canonici, să participe și întreg colegiul profesoral, fapt neobișnuit pînă atunci. Aceasta, scrie A. Papiu Ilarian „atît pentru însemnătatea mare a lucrului cît și pentru ca să nu se împiedice cumva consiliul cel bun prin frica unora cari sub despotismul cel îndelungat se învățaseră a crede că chiar și apărarea dreptului ar fi crime“¹⁰.

Rezultatul întrunirii consistoriului a fost un protest semnat de Simeon Crainic și Ștefan Manfi (notarius consistorii), care în numele consistoriului (consistorium gr. catholicum diocesis Fogarasiensis) cerea episcopului Lemeni să intervină la împărat împotriva „articolului dietal“ din 1842 înainte ca acesta să obțină putere de lege prin aprobarea imperială...¹¹

Consistoriul arată că a aflat din ziare de articolul dietal privitor la limba maghiară „îngrozit fiind de urmările grave“ ale acestuia care periclitează „cele

⁷ *Ibidem*, p. 175—176; cf. *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*. Ed. bilingvă. Studiu introductiv și alegerea textelor de Carol Göllner, București, 1966, p. 101.

⁸ *Reisebriefe aus dem Lande der Sachsen in Siebenbürgen*, Kronstadt 1843, p. 115—119, apud G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, în *Acad. Rom. Studii și cercet.*, VIII, București, 1924, p. 21—22.

⁹ George Barițiu, *op. cit.*, p. 622.

¹⁰ A. Papiu Ilarian, *loc. cit.*

¹¹ Textul latin al protestului este publicat de A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, p. 246 și de George Barițiu, *op. cit.*, p. 754. Traducerea pe care am folosit-o se află la G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 209. Este comentat de I. Lupaș, *op. cit.*, p. 252—253, Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849. Istoria revoluției*, Partea întâia, în *ajunul revoluției. Primăvara libertății. Mișcarea politică la românii din Banat și Ungaria pînă în toamna anului 1848*, vol. V, p. 62—63; D. Prodan, *op. cit.*, p. 433.

mai sfinte drepturi naturale". Consistoriul protestează că clerul unit care trebuia să se bucure de drepturi egale cu celelalte religii recepte nu a fost consultat și ascultat la „un lucru atît de important ca dreptul de a se folosi de limba maternă în propriile afaceri, drept echivalent cu acela al existenței personale, inalienabil și imprescriptibil. Se cerea să se mențină și de acum înainte în folosință graiul băștinaș și al limbii-mame latine, atît în administrația internă a acestei diocenze, cit și în învățămîntul tineretului și poporului“.

Se protesta de asemenea împotriva punctelor 7—8 ale legii după care, peste 10 ani, cunoașterea limbii maghiare e obligatorie pentru exercitarea funcțiilor bisericești, devenind totodată și obiect de studiu și limbă de predare în școlile blăjene și sătești. Scopul școlilor din Blaj a fost ca acestea să fie un Institut național. Pentru a răspunde menirii lor, ce mijloc mai corespunzător s-ar putea găsi decît limba românească, cea maternă? Ea nu poate fi eliminată fără „ruina scumpei noastre naționalități“. „Mărturisim însă sincer — izbucnește textul —, că nu numai după 10 ani, dar nici după 10 veacuri, și niciodată în vecii vecilor, noi și națiunea noastră nu putem fi obligați printr-o lege care, pentru datinile și credința noastră pregătește un pericol și un obstacol, iar pentru naționalitate, ruină și piere“. Consistoriul cere episcopului să obțină de la locul cel mai înalt autorizația de a convoca sinodul diocezan pentru a-și spune cuvîntul în această problemă.

A. Papiu Ilarian arată că în ședința consistoriului s-a hotărît să se colaboreze contra proiectului de lege votat în dietă, în comun cu biserica ortodoxă din Sibiu, „că episcopii încă se vor pătrunde de necesitatea cea mare, ca să apere cauza națională“¹². La 10 martie 1842, protestul a fost trimis Consistoriului ortodox din Sibiu. Acesta răspunde în 18 martie, exprimîndu-și convingerea că legea, ca orice măsură evidentă și nefirească, nu-și va putea ajunge scopul urmărit de făuritorii ei, fiindcă tot ce se întemeiază pe siluire, nu dăinuiește, după cum arată istoria¹³. Ca autori principali ai procesului sînt socotiți: Simion Bărnuțiu și vicarul din Șimleu, Alexandru Sterca Șuluțiu¹⁴. Ultimul a trimis în 18 martie 1842 (după formularea protestului) o circulară adresată tuturor vicarilor și protopopilor, în care se propunea ca episcopul Lemeni să se înțeleagă fără zăbavă cu episcopul român din Sibiu, căci: „în obiectul acesta atingîndu-se lucrul de toată nația românească și ambele religii ale răsăritului... și fiind »periculum in mora«“¹⁵.

În ce-l privește pe Simion Bărnuțiu, G. Bogdan-Duică scrie că înainte cu două zile de iscălirea protestului a redactat o motivare a lui, pe care a citit-o consistoriului și profesorilor ca îndemn la rezistență față de legea votată în dietă¹⁶. Această motivare ar fi circulat mai apoi în manuscris și a fost publicată abia în 1853 în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ sub titlul *O tocmeală de*

¹² A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, p. 116.

¹³ I. Lupaș, *op. cit.*, p. 252—253; cf. Silviu Dragomir, *loc. cit.*, Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungărească*, vol. I, p. 174, arată că s-a hotărît să fie avizat și episcopul ortodox din Sibiu pentru ca să se pună la cale o acțiune comună și să se stabilească o linie comună de procedare întru apărarea limbii române.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 175.

¹⁶ G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 54—55. Vezi și Vasile Netea, *Simion Bărnuțiu, combattant pour les droits du peuple roumain*, în *RevHist*, 3, 1964, p. 509—510 și Șt. Pascu, *Viața și activitatea lui Simion Bărnuțiu*, în *Studia*, Series Historia, fasc. I, 1964, p. 7—9.

rușine¹⁷. Bărnuțiu susținea că „o tocmeală de rușine se proiectează acum în veacul al XVIII-lea, care s-o facă un popor despre o parte, cu altul, ba și cu mai multe, despre altă parte“. Urmează o analiză a problemei din punct de vedere al dreptului, al moralei, al rațiunii de stat. Astfel socotește Bărnuțiu, amintind de dreptul natural: „drepturile acestea nu se cad mai tare unuia ca altuia, unui popor mai mult decât altuia“, căci „fiecștecare e îndatorat prin legea dreptului a da pace altuia nu numai ca să trăiască pînă cînd îl va lăsa firea, dar ca să-și lucre slobod în sfera drepturilor sale, spre a-și cîștiga ceva avere“. Limba face parte din această avere, e legată cu personalitatea fiecărui om și cu naționalitatea fiecărui popor. Oare este cineva în monarhia austriacă, zice Bărnuțiu, care să se îndoiască de personalitatea omenească a românilor?, „cine îndrăznește a zice că nu au avut drept a învăța și a-și face limba care o vorbesc astăzi românii cei din Ungaria, cești din Ardeal, Românii și Moldoromânii atît de o potrivă cit nici să se poate zice că ar fi împărțită în dialecte, ci e numai una și aceeași care îi leagă pe toți aceștia cu o legătură dulce frățească și îi unește într-o familie care totdeauna cu fală nobilă s-a numit pe sine româna“.

Cu dreptă osteneală și-au cîștigat dar românii această avere prețuită. Bărnuțiu, referindu-se la nobilimea maghiară, arată că „Ungurul nu poate zice către român: tu ești iobagul meu și toată averea ta e a mea, așadar și limba“.

El face procesul asupririi, lipsei de drepturi a celor de jos și amintește nobilimii soarta Poloniei, pe care au înmormîntat-o cei „30 000 aristocrați tari la cerbicie“. Îi mai amintește că „bunătățile patriei numai aceloră se cad, care poartă greutățile patriei și în acea măsură în care le poartă, drept pentru care el cere să se înceteze: „la acel cuget neomenesc al contopirii că bine știți cum că: ...nici sașii, nici românii nu se vor supune la acea ucigătoare de naționalitate a contopirii“.

Ideile lui Simion Bărnuțiu nu erau singulare la Blaj, ci veneau în armonie cu ale altor intelectuali aflați aici, se încadrau în acel curent revoluționar reprezentat de generația de profesori tineri și entuziaști, care după anul 1830 predau în școlile de la Blaj. Printre colegii și prietenii săi era și Ioan Rusu care publica tocmai în acel an cartea de geografie — *Icoana Pămîntului* — unde făcea un patetic apel în favoarea limbii române: „lăsați-ne să învățăm românește, de ne voiți binele și înaintarea fericirii patriei... (fiindcă) în frumoasa Transilvanie românii fac partea cea mai mare, ei vorbesc o limbă dulce, frumos sunătoare, întocmită spre marea cultură; ei în această limbă plinesc cele dumnezeiești în biserică și acasă“. Românii din Moldova și Țara Românească, scrie Ioan Rusu, constituie un puternic magnet pentru cei din Ardeal și pe vremuri înaintate ne garantează naționalitatea¹⁸.

Tot la Blaj se afla și Timotei Cipariu, cel pe care N. Iorga îl caracteriza ca pe „primul cercetător al limbii pentru limbă și în marginile limbii care avea însă ca scop deșteptarea națională“¹⁹. Timotei Cipariu tipărise în 1835 o carte în limba română cu litere latine și era împotriva încercărilor de „italienizare“ socio-

¹⁷ D. Prodan, *op. cit.*, p. 434. Conținutul articolului este reprodus de G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 199—209.

¹⁸ Vasile Netea, *Primii colaboratori ai foilor de la Brașov. Contribuții directe. Reproduceri*, în *130 de ani de la apariția Gazetei de Transilvania*, Brașov, 1969, p. 21—22; cf. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, și Silviu Dragomir, *op. cit.*

¹⁹ N. Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea*, vol. II, București, 1908, p. 245—246.

tind că limba însăși reține ce se potrivește cu dînsa din cuvinte și respinge ce e venit să-i fie totdeauna străin²⁰.

În această atmosferă patriotică și dornică de schimbări înnoitoare, începuse Simion Bărnuțiu să predea „dreptul natural“, susținînd că personalitatea umană are drept la existență, la egalitate, libertate. El preconiza și difuza o acțiune politică prin care fundamentele statului feudal însăși erau contestate. Simion Bărnuțiu studia de altfel pe Kant, Hegel, Herbart, autorul său preferat fiind Wilhelm Traugott Krug cu lucrarea sa *System der praktischen Philosophie* din care el a tradus la Blaj partea intitulată *Rechtslehre*²¹. De lucrarea lui Krug erau interesați de altfel și T. Cipariu și A. T. Laurian, pe toți atrăgîndu-i tocmai ideile despre libertate și egalitate²².

Teoria dreptului natural avea să ofere argumente și în slujba revoluționarilor de la 1848.

Avram Iancu, A. Papiu Ilarian, Ion Axente Sever adepți ai ideilor lui Simion Bărnuțiu vor deveni tribunii revoluției, vor critica rînduielele sociale și politice din Transilvania, luînd ca judecăți de valoare principiul rațiunii și dreptului natural pentru a motiva că drepturile fiecărei persoane nu se pot înstrăina și că fiecare om e dator să arate semenilor săi același respect ca lui însuși²³.

Aceste idei contestau relațiile de producție bazate pe exploatarea feudală a iobagilor care era fundamentul întregii structuri sociale și naționale transilvănene înainte de 1848.

Simion Bărnuțiu și ceilalți intelectuali progresiști blăjeni nu se ocupau numai cu discuții teoretice. Ei erau dornici de acțiuni concrete împotriva asupririi românilor transilvăneni.

Astfel, Bărnuțiu inițiază predarea filozofiei în limba română, declarîndu-se împotriva „robiei limbii latine“. După trimiterea protestului constituțional împotriva legii din 1842, propune convocarea imediată a sinodului mare care cuprindea și pe mireni, pe toți reprezentanții parohiilor, pentru a conferi luptei pentru apărarea limbii și culturii naționale un caracter larg de masă.

Era în același timp o acuzație față de episcopul I. Lemeni care era prea supus autorităților și nici nu participase la dezbaterile dietale privitoare la proiectul de lege, iar în afara citirii protestului consistoriului în cadrul dietei nu întreprinsese nimic. În articolul său, *Soborul cel mare al Făgărașului*, publicat în decembrie 1842 în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, se pronunța împotriva absolutismului bisericesc, a despotismului episcopal, critica starea dezastruoasă a școlilor și încheia cu următorul elogiu adus dreptului: „Fără drept nu e nădejde de înaintare, nu e viață nicăieri; dreptul e izvorul tuturor bunătăților a fiecărei societăți; dreptul! Minunat și mare nume același pretutindeni și în toate timpurile...“²⁴

²⁰ *Ibidem*, p. 316.

²¹ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 507—508. Nu înseamnă că S. Bărnuțiu era împotriva dreptului istoric. Ca și alți reprezentanți ai românilor transilvăneni care în repetate ocazii aduceau și argumentele istorice în apărarea drepturilor lor, și Simion Bărnuțiu le folosește.

²² *Gazeta de Transilvania*, 1845 (VIII), p. 240, dădea în acel an înștiințarea că A. T. Laurian a pus sub tipar traduceri filozofice ca *Sistema de filozofie*, de W. T. Krug.

²³ V. Netea, *loc. cit.*, și Constantin Rusu, *Din gîndirea democrat-revoluționară transilvăneană la 1848*, în *AIIC*, XIII, 1962, p. 124.

²⁴ Articolul lui S. Bărnuțiu e reprodus de G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 212—219.

Exista o tensiune între grupul de intelectuali, preoți, profesori, elevi din jurul lui Simion Bărnuțiu pe de o parte și episcop și anturajul lui (mai ales rectorul de atunci) pe de altă parte. Conflictul a izbucnit deschis în ianuarie 1843, de joia patimilor, când un teolog s-a împotrivit pedepsei de a nu figura alături de alți 11 colegi la ceremonia spălării picioarelor²⁵.

Colegii i s-au solidarizat și toți doisprezece au fost eliminați după ce ceruseră episcopului și consistoriului destituirea rectorului. În apărarea teologilor se ridică nouă profesori printre care Simion Bărnuțiu, care adresează un protest consistoriului.

Se formează două grupări opuse, diferendul ajungând pe rînd înaintea guvernatorului, împăratului și primatului de Strigoniu. Intervenția ultimului era socotită de grupul lui Bărnuțiu ca o dovadă a subordonării episcopiei din Blaj, sub Ioan Lemeni, față de acesta, subordonare pe care Bărnuțiu o critica.

Episcopul cerea pedepsirea profesorilor și clericilor pentru purtarea lor, iar aceștia opuneau episcopului cererea convocării sinodului anual. „Acei protopopi, preoți și profesori — spune A. Papiu Ilarian —, au dat protest în contra mitropoliei ungurești de la Strigoniu asupra bisericii românești..., pe episcop l-au poftit să țină sinoadele prevăzute de canoane ca să-și poată apăra nația, interesele și drepturile sale național-bisericești, atît contra străinilor, cit și contra episcopului“.

După primele intervenții sînt destituiți Iosif Popp (care se va sinucide), Simion Bărnuțiu și O. Boer, căci ei erau în fruntea profesorilor, și sînt trimiși ca preoți în parohii bune.

Aceștia refuză. În urma a noi confruntări, episcopul este cel care cîștigă procesul, căci cei trei profesori sînt scoși din preoție, iar Simeon Crainic, directorul liceului, care fusese de partea lui Bărnuțiu, a fost condamnat la trei ani închisoare într-o mănăstire din Alba Iulia²⁶.

Conflictul care a durat trei ani se sfîrșește în 1846.

Referindu-se la el, istoricul Silviu Dragomir arăta că poziția tinerilor intelectuali față de episcop își fixase un obiectiv de esență politică. Fondul acestui diferend se deslușește din ironicele corespondențe de presă, din atacurile deghizate, din incidentele artificial exagerate, din decepția produsă de ținuta șovăielnică a episcopului în Dietă, din pretenția de a restabili instituția soborului mare, în sfîrșit din dramatica înfringere a acestor luptători în toate părțile românismului, pentru a semăna germeii nemulțumirii și a frămînta cheagul redeșteptării²⁷.

Mulți dintre tinerii alungați de la Blaj vor fi prefecții și tribunii revoluției de la 1848. Așa au fost: Alexandru Baternai, Ion Axente Sever, Ion Mărgineanu, C-tin Roman Vivu, Grigore German și alții. Simion Bărnuțiu pierduse un proces

²⁵ Privitor la acest conflict ce a evoluat într-un proces al lui S. Bărnuțiu și al adeptilor săi cu episcopul, dau știri A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, I, p. 118, 136, tom II, p. CXXXVII—CXXXVIII; G. Barițiu, *op. cit.*, p. 627—637. Considerațiile lor asupra interpretării faptelor diferă. În timp ce A. Papiu Ilarian critica aspru pe episcopul Lemeni, G. Barițiu deplînge conflictul, considerînd că episcopul Lemeni a avut totuși numeroase merite. Asupra aceluiași proces vezi și G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 61—67 și Anexa XII, *Petiția finală a lui S. Bărnuțiu către împărat*, p. 224 și 237; Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 41—43.

²⁶ A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, I, p. 117—118.

²⁷ Silviu Dragomir, *loc. cit.*

cu episcopul, dar câştigase „procesul cel mare, creînd nu un partid de frondă, ci însuşi curentul de dezrobire a neamului său“²⁸.

În acelaşi timp, din Braşov se ridicau împotriva legii discutate şi gazetele româneşti. „Gazeta de Transilvania“ din 9 februarie 1842, după ce reproduce proiectul de lege, arată că această „lovitură de moarte limbei şi naţionalităţii româneşti în Transilvania“ a fost propusă tocmai de deputaţi ai unor comitete în care se află cei mai mulţi români. Un articol de lege nu poate răpi însă „nici neatîr-narea, nici limba unei naţii“²⁹.

Două articole importante apar însă în 1842 în cele două foi braşovene: *Pentru naţionalitate*³⁰ şi *Românii şi Maghiarismul*³¹.

Primul articol arată că este greşită concepţia generalizării unei singure limbi într-un stat unde „sînt seminţii felurite“.

Această concepţie crede că dacă se impune o limbă generală a unei singure seminţii celorlalte neamuri, acestea îşi vor pierde limba proprie şi prin aceasta dovada istorică a existenţei lor, „o să se şteargă ca mai la urmă să se pară cum că toţi locuitorii statului se trag numai din o viţă“.

Este greşită această concepţie pentru că e ca şi cum ai sădi „o plantă necă-jită în casa de flori“. Ea presupune în primul rînd „a ridica o limbă deasupra celorlalte“, fapt care naşte patima mulţimii care se convinge că „este în primejdie de a-şi pierde cea mai scumpă avere pe care a câştigat-o îndată cu ţiţa maicăsii, adică limba...“

Această situaţie „este aţîţătoare de anarhie iar niciodată temeiul adevăratei naţionalităţi“. Dacă articolul citat combătea deznaţionalizarea mai mult teoretic, cel de-al doilea, „Românii şi Maghiarismul“, scris de G. Bariţiu, pune problema concret. El critică de la început scopul legii votate ca a fi „sentinţa de nimicire a naţionalităţii româneşti“ de „nimicire politică a româniei“, nu individuală.

Bariţiu sublinia că cei care au propus legea sînt aristocraţii, care consideră că dacă „românul nu stăpîneşte pămînt nici poate fi recunoscut ca naţie“... Dar — continua Bariţiu — în veacul al XIX-lea, o naţie ca cea românească nu poate fi prefăcută după placul oricui. Ea are drept la existenţă bazat pe legea naturii, mărturia veacurilor şi pe documente istorice. Toate asupririle unui codice de legi nu pot înfringe elementele ce dau viaţă naţională românilor. Între aceste elemente sînt: numărul mare al românilor din Transilvania şi strînsa comunicaţie naţională şi religioasă dintre cei transilvăneni şi cei de pe pămîntul moldavo-românesc: „pînă cînd românia din alte provincii va vedea guverne naţionale, legislaţie naţională, literatură naţională şi chiar biserică naţională în cele două principate... , pînă atunci scînteia, ba focul naţionalităţii tocmai aşa puţin poate adormi în români din Transilvania“³².

Protestele împotriva legii votate la 31 ianuarie 1842 de dieta din Cluj nu au rămas fără ecou.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Gazeta de Transilvania*, 1842 (V), nr. 6 din 9 februarie, p. 21—23.

³⁰ *Gazeta de Transilvania*, 1842 (V), nr. 16 din 20 aprilie, p. 61—63 şi nr. 17 din 27 aprilie, p. 65—66.

³¹ *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1842 (V), nr. 45, p. 353—358. Acest articol este reprodus în *George Bariţ. Scrieri social-politice*, p. 63—71, de unde îl voi cita.

³² *Idem*, p. 67.

Curtea imperială a respins textul acestei legi. Consilierul Hartig, de la Cancelaria aulică din Viena, considera că ar fi nepolitic a lăsa în Transilvania limba germană care era limba dinastiei, în inferioritate față de cea maghiară. Tot el considera că românii, deși nu au drepturi politice, nu trebuie deznaționalizați forțat, căci s-ar înstrăina de stăpînirea austriacă³³.

Noua lege votată abia în 1847 prevedea ca legile să fie și în limba maghiară și în cea germană. Legea nu mai amintea de termenul de 10 ani pentru maghiarizarea învățămîntului, nici de scrierea matricolelor bisericești în limba maghiară acolo unde predica era ținută în altă limbă și în general prevederile erau mult mai moderate ca în 1842³⁴.

Lupta pentru limbă evidențiasse contradicțiile existente atît între nobilime și români, cît și între sași și aceeași nobilime. Dar în timp ce ultima avea numai un caracter politic³⁵, conflictul între români și nobili avea și un profund caracter social.

Toate acestea vor lua un caracter acut și deschis în timpul revoluției de la 1848.

GABRIEL PETRIC

LA DIÈTE DE CLUJ (1842) ET LA LUTTE DES ROUMAINS DE LA TRANSYLVANIE

(Résumé)

L'article présente un aspect de la lutte nationale des Roumains de la Transylvanie, notamment les événements liés à la discussion, dans la Diète de Cluj (1841—1843), de la loi concernant l'introduction du hongrois comme langue officielle en Transylvanie. L'opposition de l'intellectualité roumaine de Transylvanie envers cette loi a eu un grand écho dans la presse contemporaine, aussi que dans les masses populaires. C'est aussi pour cela que ladite loi ne fut pas promulguée en 1841—1843.

³³ Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 255—256.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Gazeta de Transilvania*, 1841 (IV), nr. 51 din 24 decembrie, p. 201—202, scoate în evidență diferendul între sași și maghiari pe tema unirii Transilvaniei cu Ungaria. Sașii argumentau că documentele unirii „celor trei națiuni” nu permit ca „o nație să domnească peste celelalte două” în nici un chip. *Gazeta* arată că în această problemă, trebuie ascultată și părerea românilor care stau cam 20:1 față de maghiari, fapt recunoscut și de aceștia.